

Comente est nàschida sa Sartiglia?

Narant chi sa cursa de sos aneddos esseret unu giogu de abilitade impreadu dae sos Moros pro addestrare sos sordados.

Sos ispagnolos l'ant imparada in tempus de dominatzione àraba (VIII-XV sec.) e paret chi a Sardigna nde l'apant batida sos donnigheddos de Arborea (sos figios de su Giùighe) educados in sa Corte aragonesa, forsis in su sèculu XIII ma non b'at data segura.

In Aristanis, in tempus de dominatzione aragonesa, sos cadderis aristanesos e sos sordados de Aragona fiant semper in briga.

Sa Sartiglia paret chi siat istada una manera de trasformare sas brigas in isfidas de valentia a caddu.

Dae in ue benit su nùmene?

Sa paràula “Sartiglia” est cullegada cun su nùmene ispagnolu *Sortilla* e cun su catalanu *Sortija*.

In latinu sa paràula *Sors/Sortis* cheriat nàrrere “sorte, destino”.

Curiosidades

In Ispagna, in s'ìsula de Minorca, b'at una manifestatzione assimigiane a sa Sartiglia de Aristanis. Si narat *Ensortilla* e si faghet intre su 23 e su 24 de làmpadas, pro sa festa de santu Giuanne.

In ie puru b'at unu “capo corsa” chi li narant *Caixer Senyor* e est unu de sos nòbiles de sa tzitade.

D. Luis de Olivar O'neill
Caixer Senyor in sa festa minorchina de su 2012

Sa Ensortilla de Minorca

In sa *Ensortilla* de Minorca sos cadderis sunt 120 (comente in Aristanis) e totus tenent òbligu de abarrare a caddu dae s'incomintzu a sa fine de sa gara.

In sa Sartiglia de Aristanis custu òbligu lu tenet ebbia su Componidori.

Su “Mastru Componidori”

Su Componidori (“Mastru Componidore”, comente narant in su bandu chi si dat in sas carreras de Aristanis sas dies de sa Sartiglia) est sa figura prus de importu de sa Sartiglia: est su chi “cumponet”, chi indiritzat a sos àteros sighende règulas fissas chi ammentant su mundu de sos cavalieris antigos.

S’incàrrigu bi lu dant su 2 de freàrgiu, festa de Santa Maria de Candelas, in sa crèsia de riferimentu de su Grèmiu suo: sos massajos andant a sa cresiedda de Santu Giuanne de Frores, sos mastros de linna a Sa Sea (sa crèsia majore).

Sos Grèmios

Su Grèmiu de sos Massajos

De su Grèmiu de sos Massajos ischimus pagu e nudda: b'at documentos chi nd'atestant s'esistèntzia gai in su 1700, e verbales de nòmina de su presidente (*s'Oberaju Majore*) de sa segunda metade de s'Otighentos. Comente colore corporativu tenet su ruju.

Sa nòmina de *s'Oberaju Majore* si faghet su 24 de làmpadas, festa de su patronu santu Giuanne Batista.

Su Grèmiu de sos Mastros de linna

Tenet a protetores sos santos Giosepe e Luca. B'aparteniant totu sos chi traballaiant sa linna: mastros de carru, turneris, intalladores, chiterrajos, sos chi fraigaiant barcas e mòlinos e totu sos artesanos de sa linna.

A colores corporativos tenent su colore de rosa e su colore de chelu. A su presidente li narant *Majorali* e lu nòminant su 19 de martzu, festa de su patronu santu Giosepe.

Sa paràula “Grèmiu” benit dae s'ispagnolu e inditat sas ‘corporatziones, cunfradias’, duncas assòtzios de gente chi faghet su matessi traballu. S'etimologia la cullegat a su latinu *gremium* (‘grembo’), cherende significare totu sos chi si reconnoschent in su matessi setore.

No ischimus in cale annu ant detzìdidu de fàghere organizzare sa Sartiglia a sos Grèmios.

Novidade de custa gara

In antigu sa règula fiat chi a sas cursas a s'aneddu b'esserent partetzipadu sos nòbiles ebbia.

Su pòpulu, pro Carrasegare, podiat cùrrere a puddas, a cocas, gatos o angiones, ma non podiat cùrrere a s'aneddu "ca custa est un'arte de Nòbiles e de Cavalieris" (Claude François Menestrier, *Tratadu de sos Torneos*, 1669).

Cursa a puddas - Abbasanta

Sa novidade de sa Sartiglia, imbetzes, est chi a custa gara gai dae sos primos annos b'at pòdidu partetzipare gente de classes sotziales ùmiles (sos chi apparteniant a sos Grèmios fiant massajos e traballadores de sa linna). In prus, sa gara fiat aberta finas a sas fèminas (chi dae sos àteros torneos nche fiant fatas fora) chi s'ant fatu onore tantas bortas inferchende.nche paritzos isteddos.

Su bandu

Comente si faghiat in antigu, sas dies chi si faghet sa Sartiglia essit su bandidore a dare su bandu in sardu in sas carreras printzipales de Aristanis:

*“E si ‘etat unu bandu
amadu pòpulu de Aristanis,
siat a totus notòriu chi
Nos [nùmene] pro gracia de Deo
Sìndigu de Aristanis, Conti de Gocèano,
Bisconti di Basso, volendo provvediri
a s’ùtili e nòbili divertimentu
de totus sos fidelis sùbdyos nostros
e de totas sas Curadorias de Sardynia
habemos deliberadu
de fàghere segundu s’antiga costumanza,
e pro tanto*

ORDINAMUS

*Si fatzat una laudàbile giostra,
ovvero Sartillia,
tra donnos, donnicellos,
liersos e mannos homines
Sa prova de ispada e de lantza,
ovveru de vara aragonesa
s’hat a tenner oe [domìniga / martis]
de Carrasegare a denante sa seu
de Santa Maria nostra protetтора,
et hat a esser printzipiada a s’ora terza
de Nostro Signore, a cumandu e òrdini
de su Mastru Componidore, dae Nos destinadu*

ORDINAMUS

*chi su Binchidore siat alloradu
et s’apat su prèmiu de manu de Nos Sìndigu.
Siat custu a totus notòriu.”*

Su bandidore

Sa “Pipia de maju”

Sa *Pipia de Maju* est su “fuste de cumandu” de su Componidori. Est fatu cun una matzulada dòpia de proinca e de viola e su Componidori l’impreat pro beneìghere sa gente, faghende su segnale de sa rughe.

Bi la cunsignat s’Oberaju Majore/Majorali, a pustis chi su Componidori dae sa mesita in ue l’ant bestidu at sètzidu a caddu e dae cussu momentu s’est trasformadu in unu personàgiu sacru, chi non devet pònnere pees in terra finas a finire sa manifestatzione.

Su stocu

Su *stocu* est una lantza de linna, a punta e bene traballada.

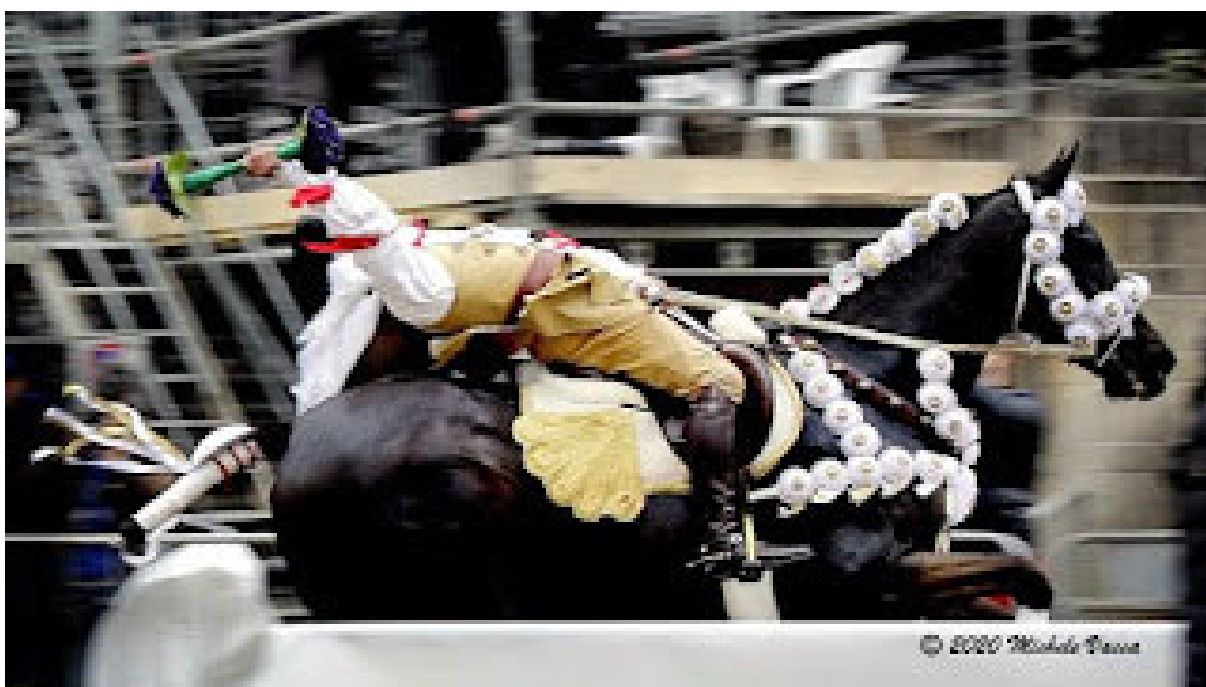
A pustis chi sos cavalieris ant fatu sas ùrtimas carreladas chirchende de inferchire s'isteddu, su Componidori e su Segundu serrant sa gara mustrende s'abilidade issoro: calant a fua istèrrida chirchende de nde piscare s'isteddu cun *su stocu*.

Sa tradizione narat chi su stocu lu podent manigiare ebbia su Componidori e su Segundu, ma in sos ùrtimos annos l'ant permìtidu finas a su Tertzu.

S'arremada

Sa Sartiglia finit cun *s'arremada*: su Componidori passat corcadu a ischina in segus subra de su caddu e faghet sa rughe cun sa *Pipia de maju* pro beneìghere sa gente.

S'arremada de su Componidori Ignazio Lombardi in una bella foto de Michele Vacca

Sa paràula *arremada* forsis benit dae su verbu *arremare / arrimai* ('appoggiare') e si cullegat a su movimentu chi faghet su Componidori "arrimende" ('appoggiando') s'ischina a su caddu. Est su momentu chi decretat sa fine de sa cursa.

Sas parìllias

Finida sa cursa, su corteu andat a cara a sa carrera Mazzini, in ue si faghent sas parìllias.

Totu sos cadderis, foras de sa parìllia de su Componidori, current a parìllia boghende a campu s'abilidade issoro e faghende acrobatzias a caddu currende.

Totu sas immàgines sunt iscarrigadas dae Internet